

In den beginne

Zaterdag 22 oktober 2016. Terwijl de herfst zijn intrede doet en Nederland treurt om het afscheid van het zomerse najaarsweer reizen wij af naar het warme Tel Aviv. Er wacht ons echter geen strandvakantie maar een intensief programma. Acht steden en dorpen zullen we aandoen. Ruim veertig kunstenaars, curatoren en critici gaan we ontmoeten. Een op maat samengesteld programma, als een zorgvuldig gecureerde tentoonstelling, onder de bezielende leiding van Ronit Eden.

Hangend in de lucht benut ik de stilte voor de storm om enkele van mijn zes reisgenoten te bevragen over hun beweegredenen om deze reis op uitnodiging van Kunsten Israël te maken. Britte Sloothaak heeft specifiek belangstelling in een jongere generatie van Israëlische kunstenaars. Josien Pieterse is met name geïnteresseerd in de uiteenlopende wijze waarop kunstenaars met conflict omgaan. Zelf bezocht ik één keer eerder Israël, in 2000. Samen met twee vriendinnen doorkruiste ik ongehinderd het hele land. We lagen op het strand in Tel Aviv, rookten de waterpijp in Ramallah, bezochten de geboortekerk van Christus in Bethlehem en de Al-Aqsa Moskee in Jeruzalem. Het was de vooravond van de Tweede Intifada. De reis maakte diepe indruk. Sinds 2000 ben ik de ontwikkelingen in het 'beloofde land' met belangstelling blijven volgen. Nu doet de kans zich voor om Israël opnieuw te bezoeken, maar dan bezien door de ogen van uiteenlopende kunstenaars die er wonen en werken. Ik ben met name nieuwsgierig naar de rol die religie en culturele en persoonlijke identiteit spelen in hun kunst.

Een avond eerder komt er een appje binnen. Van Josien Pieterse. In afstemming met de organisatie van Kunsten Israël heeft ze geregeld dat ze op persoonlijke titel, in de vrij beschikbare tijd op de dag van aankomst, een bezoek kan brengen aan de Qalandiya Biënnale in Ramallah. Het onderdeel van deze nog jonge Biënnale in Jeruzalem maakt deel uit van ons officiële programma. De presentaties in Ramallah vallen buiten de reikwijdte van de reis. Of er mensen mee willen? De kans om ook deze kant van de Qalandiya Biënnale, die naast Jeruzalem en Ramallah vestigingen heeft in Oman, Beirut en Londen, te ervaren grijp ik samen met enkele reisgenoten graag aan.

De middag in den vreemde

En zo geschiedde het dat Josien, Judith Meeuwen, Sandra Smets en ikzelf direct na aankomst op Ben Gurion met gezwinde spoed door een taxichauffeur worden meegevoerd richting Ramallah. "Are you going *in*?" vraagt iemand ons bedenkelijk. Een simpele vraag maar de formulering is geladen. Het is een feestdag. Levert dat geen problemen op? Het tegendeel is waar. We zoeven over een verlaten snelweg richting de eerste controlepost. Nauwelijks geland bekijken we de omgeving met onverholven belangstelling. En passant meldt de chauffeur, een in Israël geboren Arabier, dat deze snelweg enkel voor Israëli toegankelijk is. De bewoners van de omringende Palestijnse gebieden maken gebruik maken van een eigen, lagergelegen wegennet. Overal hangen beveiligingscamera's. We realiseren ons dat in Israël architectuur en openbare ruimte onlosmakelijk met macht en autoriteit verbonden zijn. De grensovergang passeert geruisloos. Enkel de radio past zich aan. De welbekende westerse popmuziek maakt plaats voor zangerige Arabische muziek.

Binnen drie kwartier zijn we 'binnen' in hartje Ramallah, enigszins verbaasd over het soepele verloop van het avontuur. De stad oogt rustig. Verspreid over vijf locaties vindt hier een deel

van de Qalandiya International plaats. De titel van deze derde editie is *This Sea is Mine*. Het thema is 'return'. We bezoeken de tentoonstelling *Pattern Recognition*, samengesteld door de Nederlandse Nat Muller. De presentatie vindt plaats in een prachtig gerenoveerd huis in het historische centrum van Ramallah. Het subtiele en poëtische werk van Aya Kirresh maakt indruk. Kirresh, kunstenaar en architect, toont archeologische vormen samengesteld uit verschillende lagen beton. Onder de noemer *A Concrete Ode to History* nodigt de presentatie uit tot reflectie op de ontwikkeling van de Palestijnse architectuur, de bebouwde omgeving en het tijdelijke karakter van materialen. Ook het video werk *Yamm* van de nog jonge Ruba Salameh valt op. Later in de week zullen we haar bezoeken in Nazareth.

Op drie historische locaties in het centrum vindt de presentatie *Sites of Return* plaats, met werk van onder anderen Basal Abbas, Wafaa Yasin en Basim Magdy. De rol van verhalen, getuigenissen en rituelen vormt een verbindende schakel tussen de uiteenlopende kunstwerken. Tot slot bezoeken we in het Khalil Sakakini Cultural Center. Hier staat in een zorgvuldig samengestelde solo tentoonstelling getiteld *O Whale, Don't Swallow our Moon* het werk van Jumana Emil Abboud centraal. Abboud is geïnteresseerd in volkscultuur en de enerzijds universele en anderzijds specifieke functie van fabels en mythen. In haar werk verbindt ze verschillende culturen met elkaar.

In Israël en Palestina is niets eenvoudig of eenduidig. Dat maakt ook dit bezoek aan de vijf presentaties van de derde editie van de Qalandiya International duidelijk. Een verrijkende ervaring die stemt tot nadenken over de wijze waarop politiek, cultuur en religie zich tot elkaar verhouden en de rol van de kunstenaar binnen deze driehoek. Die avond zullen we nog lang met elkaar discussiëren onder de sterrenhemel.

Katja Weitering